

Розділ 4

**УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ
ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА
В УМОВАХ ХАОТИЧНОГО
СТРУКТУРУВАННЯ
ЕКОНОМІКИ**

4.1. Властивості грошових потоків підприємства

В умовах нестабільності та поширення кризових явищ в економіці України та світу актуальною є необхідність підтримання достатнього рівня грошових коштів на підприємстві. Важливість вивчення грошових потоків обумовлюється тим, що вони обслуговують господарську діяльність підприємства в усіх її напрямках. Саме тому виокремлення властивостей грошового потоку допоможе сформувати політику подальшого розвитку діяльності підприємства та кінцевий результат його господарської діяльності.

Під властивістю в науковій літературі розуміють багатозначний термін, який в залежності від контексту може означати: прояв у взаємодії із суб'єктом притаманної об'єктуальності; відмітна особливість, характерна ознака об'єкта [1]. Сидоренко О.П. [2] під властивістю розуміє філософську категорію для вираження відношення певного об'єкта до інших об'єктів, з якими він взаємодіє.

Попереднє дослідження аналізу властивостей грошей дозволило сформулювати власну структуру та склад властивостей грошових потоків, визначити характеристику кожної із запропонованих властивостей (див. табл. 4.1).

Обґрунтуємо сутність кожної із запропонованих властивостей грошових потоків.

Грошові потоки мають низку властивостей стосовно синхронності, рівномірності надходження та інші, наявність яких нерозривно пов'язана з їх суттю.

Ліквідність грошового потоку передбачає формування дефіцитного або надлишкового сальдо грошових коштів, якщо повністю покриваються всі боргові зобов'язання. Єдність відображення означає, що грошовий потік відображає постійний та безперервний рух грошових коштів. Серед властивостей грошових потоків виокремлюємо грошовий вимірник, що обумовлено тим, що грошові потоки вимірюються грошовими одиницями. Єдиним вимірником руху грошових потоків є грошові кошти в валюті. Властивість зіставності грошового потоку відображає можливість порівняння наприклад, планових з фактичними даними стосовно руху грошових потоків.

Балансування грошового потоку визначається також їх суттю, так як збалансованість грошових потоків забезпечує стан фінансової рівноваги, необхідною умовою якого є не перевищення вхідного потоку над вихідним.

Наступна властивість рівномірність грошового потоку характеризує ступінь регулярності здійснення та надходження грошових потоків, порушення якого приведе до затримок у притоки грошових коштів та відкладенні запланованих видатків. Синхронність грошового потоку показує наявність ступеню узгодженості їх у часі, що значним чином визначає стан фінансової рівноваги. Властивість підвладності часу впливає з сутності грошового потоку, так як самі по собі грошові кошти змінюються у часі під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників.

Таблиця 4.1

Властивості грошових потоків підприємства

Властивості грошових потоків	Характеристики властивостей грошових потоків
Ліквідність	Формування дефіцитного або надлишкового сальдо грошових коштів, якщо повністю покриваються всі боргові зобов'язання
Єдність відображення	Грошовий потік відображає рух грошових коштів
Грошовий вимірник	Грошова одиниця виміру (в валюті)
Зіставність	Можливість порівняння
Збалансованість	Вихідний грошовий потік не перевищує вхідний
Рівномірність	Грошові потоки характеризуються ступенем регулярності здійснення, порушення якого приведе до затримок у надходженні грошових коштів та відкладенні запланованих видатків
Синхронність	Грошові потоки характеризуються наявністю ступеню узгодженості їх у часі, що значним чином визначає стан фінансової рівноваги
Підвладність часу	Грошові кошти змінюються у часі під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів
Рухливість	Грошові потоки повинні знаходитись у постійному русі
Контрольованість	Грошові потоки потребують постійного контролю за їх витрачанням
Прозорість	Відображення руху грошових коштів, можливість постійного відстеження
Терміновість	Рух в визначені терміни
Подільність	Здатність ділитися за різними класами, сегментами

Рухливість грошового потоку характеризує постійне знаходження грошових коштів у русі. Грошові потоки повинні знаходитись у постійному русі для постійного надходження коштів до держави. Властивість

контрольованість грошових потоків обумовлена тим, що грошові потоки потребують постійного контролю за їх витрачанням. Прозорість грошових потоків передбачає можливість остійного відстеження руху грошових потоків. Терміновість грошових потоків передбачає погашення грошових коштів в визначенні терміни. Властивість подільності грошових потоків обумовлена здатністю ділитися за різними класами, сегментами.

Отже можна зробити висновок, що грошові потоки являють собою лімітований ресурс, якого часто не вистачає. Виокремлення вказаних властивостей дозволяє виділити грошові потоки в окрему самостійну економічну категорію і використовувати це поняття як самостійний об'єкт національної економіки та дає можливість суб'єктам управління визначати грошові потоки, їх сутність, напряму руху та витрачання та процес управління ними для підтримання належного рівня ліквідності, платоспроможності, синхронності та збалансованості.

Загалом застосування врахування визначених властивостей грошових потоків сприяє формуванню обґрунтованої концепції грошових потоків у вітчизняній теорії та практиці у національній економіці та дозволяє визначити напрями формування грошових потоків підприємства, підвищує ефективність їх використання, що позитивно впливає на загальну ефективність управління підприємством.

Список літератури

1. Властивість [Електронний ресурс] / Вікіпедія — Вільна енциклопедія — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>.
2. Сидоренко О.П. Філософія [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/94169-56-dalektika-ta-alternativi.html>.

4.2. Класифікація грошових потоків підприємства

Для забезпечення ефективності управління грошовими потоками необхідно структурувати грошові потоки. Структурування грошових потоків [1, с. 59] – формування упорядкованої сукупності грошових потоків відповідно до встановленого критерію (або групи критеріїв) та визначення їх базових функціонально-організаційних особливостей.

Структурування дає можливість забезпечити нівелювання впливу особливостей окремих грошових потоків на процес управління за рахунок формування об'єкта управління на основі цільової вибірки грошових потоків, а також спрощення та зменшення обсягів інформаційної бази прийняття управлінських фінансових рішень за рахунок використання результируючих показників (як загальних, так і часткових). Тому для якісного управління грошовими потоками на підприємстві та формування інформаційної бази, яку використовують для обґрунтування та прийняття управлінських рішень, грошові потоки необхідно згрупувати за групами (класами), тобто класифікувати.

В наукових джерелах існує єдиний підхід щодо трактування дефініції «класифікація», згідно з яким: класифікація – розподіл, рознесення об'єктів, понять, назв по класам, групам, розрядам, при якому в одну групу попадають об'єкти, які володіють будь якою загальною ознакою [2, с. 301]; процес поділу заданої множини об'єктів обліку згідно з прийнятою системою розподілу на класифікаційні групи [3, с. 276].

Розглядаючи питання класифікації грошових потоків, під останньою розуміємо групування грошових потоків за відповідними класами .

В процесі класифікації грошових потоків необхідно враховувати їх загальну мету, під якою розуміють забезпечення необхідною інформацією про стан руху грошових коштів в економіці, інакше кажучи користувачів. Користувачами такої інформації є юридичні, фізичні особи та органи державної влади, які потребують інформації для прийняття рішень стосовно управління грошовими потоками.

Результати проведеного дослідження, що наведені на рис. 4.1, підтверджують важливість інформації про стан грошових потоків як для зовнішніх, так і для внутрішніх користувачів підприємства.

Таким чином, для того щоб визначитися з класифікацією грошових потоків необхідно визначитися з метою заради якої будемо класифікувати грошові потоки за об'єктами.

В цілому, результати проведеного дослідження міжнародних і вітчизняних джерел [1-9], що розглядають питання класифікації грошових потоків, дозволяє констатувати:

- 1) відсутність єдиного комплексного підходу при розробці різних типів класифікації грошових потоків;
- 2) дублюються класифікаційні ознаки у різних вчених;
- 3) забагато класифікаційних ознак, які повторюють вже існуючі.

З метою вирішення окресленого кола питань щодо формування теоретичних засад класифікації грошових потоків доцільно систематизувати та доповнити їх новими.

Пропонуємо наступну класифікацію грошових потоків, яку слід розглядати за наступними класифікаційними ознаками, які наведено у табл. 4.2.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ХАОТИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Рис. 4.1. Користувачі інформації про грошові потоки підприємства

Таблиця 4.2

Класифікація грошових потоків підприємства

Класифікаційна ознака	Види грошових потоків
1) За напрямками руху	– вхідні – вихідні
2) За видом валюти	– у національній валюті – в іноземній валюті – в колективній валюті*
3) За характером	– внутрішній – зовнішній
4) За розподілом у часі	– поточні (теперішні) – очікувані (майбутні) – минулі*
5) За формами використаних грошових коштів	– готівковий – безготівковий
6) За видом діяльності	– від операційної діяльності – від фінансової діяльності – від інвестиційної діяльності
7) За суб'єктами*	– юридичних осіб – фізичних осіб – держави – міждержавні – міжінституційні
8) За видами економічної діяльності*	– за класифікацією КВЕД
9) За масштабами*	– держави – областей – регіонів
10) За сегментами*	– сегмент державних фінансів – сегмент приватних фінансів – сегмент міжнародних фінансів
11) За рівнями управління*	– макрорівень – мезорівень – мікрорівень
12) За каналами руху*	– кредитний; – валютний; – фінансування; – розрахунковий; – інвестиційний; – цінних паперів та дорогоцінних металів

* авторська пропозиція

Коротко викладемо сутність кожної з класифікаційних ознак грошового потоку.

Окремої уваги заслуговує поділ грошових потоків за напрямками руху. В спеціальній літературі за цією ознакою розрізняють такі грошові потоки: вхідні та вихідні [1, с. 62]. Вхідні грошові потоки характеризують надходження грошових коштів від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Вихідні грошові потоки – видаток грошових коштів від усіх видів діяльності. За допомогою вказаної класифікаційної ознаки виокремленні користувачі інформації зможуть аналізувати інформацію щодо руху грошових потоків держави.

Класифікація грошових потоків за видом валюти, що використовується, необхідна для отримання інформації стосовно того, в якій валюті в основному підприємства виконують грошові операції, на яких ринках працюють. За цією класифікаційною ознакою в спеціальній літературі [6, с. 15] грошові потоки діляться: грошовий потік у національній валюті та в іноземній валюті. Грошовий потік у національній валюті характеризує ту частину сукупного грошового потоку, який обслуговується національною валютою. Грошовий потік в іноземній валюті характеризує ту частину сукупного грошового потоку, який обслуговується валютою інших країн, тобто іноземною валютою. Грошовий потік у колективній валюті характеризує ту частину сукупного грошового потоку, який обслуговує міждержавні відносини та розрахунки у межах міждержавних організацій.

Класифікація грошових потоків за характером передбачає їх поділ на внутрішні та зовнішні. Внутрішній грошовий потік характеризує сукупність надходжень та видатків грошових потоків, які здійснюються у межах держави. Зовнішній грошовий потік характеризує

сукупність надходжень та видатків грошових потоків, які здійснюються за межами держави.

З метою огляду на необхідність залучення довгострокового капіталу, реалізації інвестиційних проектів виникає необхідність класифікації грошових потоків за критерієм розподілу у часі. За цією класифікаційною ознакою науковці [1, с. 60; 6, с. 12; 9, с. 128] розділяються на поточні (теперішні) грошові потоки, очікувані (майбутні) та минулі.

Поточні (теперішні) грошові потоки характеризують теперішню вартість грошових потоків, яка отримується шляхом дисконтування (тобто визначення поточної (теперішньої) вартості грошей) і враховує фактор часу, інфляції та ризику. Очікувані (майбутні) грошові потоки характеризують майбутню вартість, тобто на певний момент часу. Минулі грошові потоки характеризують потоки грошових коштів, які відбувались у минулому, які необхідні для аналізу даних.

Класифікаційна ознака за формами використаних грошових коштів передбачає їх поділ на готівкові та безготівкові. Готівковий грошовий потік передбачає рух коштів у готівковій формі, а безготівковий – у безготівковій формі.

Самою найпоширенішою класифікаційною ознакою є поділ грошових потоків в залежності від виду економічної діяльності. Вчені в основному розглядають вказану класифікаційну ознаку тільки на рівні підприємства зазначають його як класифікація залежно від виду господарської діяльності підприємства. На макрорівні вказану класифікаційну ознаку слід визначити як в залежності від виду діяльності, де виокремлюють грошові потоки від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Також з огляду спеціалізованої літератури [1-9] спостерігається, що автори не приділяють уваги визначенню операційної, фінансової та інвестиційної діяльності держави. Тому згідно додатку № 3 до наказу Державного казначейства України [10] «Звіту про рух грошових коштів» операційна діяльність – це діяльність, яка включає операційні доходи та видатки. До операційних доходів відносяться податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти та цільові фонди. До операційних видатків відносяться поточні видатки та кредитування. Фінансова діяльність включає запозичення, погашення, надходження від приватизації державного майна та фінансування за активними операціями. Інвестиційна діяльність включає інвестиційні доходи, які позначаються нульовими та інвестиційні видатки, які включають капітальні видатки.

Критична оцінка інших пропозицій, що викладені в спеціальній літературі [1-9], свідчить про можливість їх часткового використання з метою систематизації напрямів класифікації грошових потоків.

Для комплексного вирішення питань класифікації грошових потоків пропонуємо додаткові класифікаційні ознаки, за якими необхідно групувати грошові потоки в економіці: 1) за суб'єктами; 2) за видами економічної діяльності; 3) за сегментами; 4) за рівнями управління; 5) за масштабами; 6) за каналами руху грошових коштів.

Наведемо характеристику запропонованих класифікаційних ознак та кожного з визначених видів грошових потоків в економіці. Використання класифікаційної ознаки «за суб'єктами» передбачає групування грошових потоків залежно від суб'єкта управління грошовими потоками. Грошові потоки можуть формуватися у різних суб'єктів господарювання.

Відповідно за класифікаційною ознакою «за суб'єктами» доцільно розглядати такі види грошових потоків:

— грошові потоки юридичних осіб — характеризують грошові потоки, які формуються у юридичної особи і акумулює в собі всі види грошових потоків, що супроводжують і обслуговують процес його господарської діяльності.

— грошові потоки фізичних осіб — характеризують грошові потоки, які формуються у фізичної особи і акумулює в собі всі види грошових потоків, що супроводжують і обслуговують процес його господарської діяльності.

— грошові потоки держави — характеризують грошові потоки, які формуються у держави і акумулює в собі всі види грошових потоків, що супроводжують і обслуговують процес господарської діяльності державних підприємств.

— міждержавні грошові потоки - характеризують грошові потоки, які формуються у процесі взаємозв'язку між державами і акумулюють в собі всі види грошових потоків, що супроводжують і обслуговують процес взаємовідносин між державами.

— міжінституційні грошові потоки - характеризують грошові потоки, які формуються у процесі взаємозв'язку між інституціями і акумулюють в собі всі види грошових потоків, що супроводжують і обслуговують процес взаємодії інституцій.

За видами економічної діяльності доцільно виокремлювати наступні види грошових потоків за класифікацією КВЕД: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; переробна промисловість, добувна промисловість, розроблення

кар'єрів та інша промисловість; постачання електроенергії, газу, пари й кондиційованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами; будівництво; оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; транспорт, складське господарство, поштова й кур'єрська діяльність, тимчасове розміщення й організація харчування; інформація та телекомунікації; операції з нерухомим майном; професійна, наукова та технічна діяльність; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; освіта; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; мистецтво, спорт, розваги й відпочинок; надання інших видів послуг; діяльність домашніх господарств; діяльність екстериторіальних організацій і органів.

Перш ніж класифікувати грошові потоки за класифікаційною ознакою за сегментами необхідним є уточнити поняття «сегмент у національній економіці». З точки зору використання поняття «сегмент» в управлінні грошовими потоками у національній економіці розуміємо поле в якому рухаються грошові кошти. Тобто це частина, сукупність грошових потоків, які рухаються за відповідними напрямками в цих сегментах. За сегментами доцільно виокремити грошові потоки: сегменту державних фінансів – сукупність грошових потоків, які формуються на державному рівні; сегменту приватних фінансів - сукупність грошових потоків, які формуються на приватному рівні, тобто рівні юридичних та фізичних осіб; сегменту міжнародних фінансів - сукупність грошових потоків, які формуються на міжнародному рівні.

За рівнями управління доцільно виокремлювати такі види грошових потоків: макрорівень – сукупність грошових потоків, які формуються на рівні держави; мезорівень – сукупність грошових потоків, які формуються

на рівні регіонів; мікрорівень – сукупність грошових потоків, які формуються на рівні підприємства.

За масштабами діяльності слід виокремити грошові потоки: держави – сукупність грошових потоків, які відображають рух грошових коштів по країні в цілому; областей - сукупність грошових потоків, які відображають рух грошових коштів за окремими областями; регіонів - сукупність грошових потоків, які відображають рух грошових коштів за окремими регіонами.

За каналами руху грошових коштів пропонуємо виокремити грошові потоки:

- кредитний канал грошових потоків – це розповсюдження грошових коштів за допомогою кредитування. Цей канал можливий між банківськими установами та юридичними та фізичними особами, між НБУ та комерційними банками, між міжнародними організаціями і державою і т. і.;

- валютний канал грошових потоків - це розповсюдження грошових коштів за допомогою виконання операцій у валюті;

- канал фінансування грошових потоків - це розповсюдження грошових коштів за допомогою безоплатного фінансування. Цей канал можливий між державним бюджетом і місцевими бюджетами (дотації вирівнювання), між державним бюджетом і юридичними та фізичними особами – даний грошовий канал представлений пересуванням коштів із приводу виділення субсидій, субвенцій, дотацій з державного бюджету юридичним та фізичним особам; - між місцевими бюджетами - даний грошовий канал представлений пересуванням коштів із приводу виділення коштів з місцевих бюджетів місцевим бюджетам стосовно, наприклад, фінансування спільної території;

- розрахунковий канал грошових потоків - це розповсюдження грошових коштів за допомогою виконання розрахункових операцій.

- інвестиційний канал грошових потоків - це розповсюдження грошових коштів за допомогою інвестування коштів.

- цінних паперів та дорогоцінних металів - це розповсюдження грошових коштів за допомогою купівлі цінних паперів та дорогоцінних металів.

Отже, використання визначених теоретичних засад класифікації грошових потоків в економіці сприяє формуванню загальної уяви про сутність грошових потоків та забезпечує запровадження комплексного підходу до управління грошовими потоками як на макрорівні так і на макрорівні.

Список літератури

1. Фінансовий менеджмент: Підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф.. А.М. Поддєрьогін – К.: КНЕУ, 2005. – 536 с.
2. Вовчак І.С. Інформаційні системи та комп'ютерні технології в менеджменті. Навчальний посібник. /І.С. Вовчак. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – С.12-17.
3. Білуха М.Т., Микитенко Т.В. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: Підручник. / М.Т. Білуха, Т.В. Микитенко. – К.: Українська академія оригінальних ідей. – 2005. – 888.
4. Сорокина Е.М. Анализ денежных потоков предприятия: теория и практика в условиях реформирования российской экономики. – 2-е изд., перераб. и доп. / Е.М. Сорокина. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 1796 с.
5. Панков В.А., Макогон Ю.В., Пашко Е.А., Бабенко А.В. Механизм управления финансовыми потоками промышленного предприятия в условиях глобализации / Под научной ред. Ю.В. Макогона. – Донецк: Донецкий национальный университет, 2005. - 188 с.
6. Лігоненко Л.О., Ситник Г.В. Управління грошовими потоками: Навч. посібник. / Л.О. Лігоненко. –К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 255 с.

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ ХАОТИЧНОГО СТРУКТУРУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

7. Єрмошкіна О.В. Система управління фінансовими потоками промислового підприємства : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08 / О. В. Єрмошкіна; Ін-т економіки пром-сті НАН України. - Донецьк, 2009. - 31 с.
8. Азаренова Г.М. Фінансові потоки економічних агентів: методологія та організація управління: автореферат дис ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Г.М. Азаренкова; Українська академія банківської справи Національного банку України, . - Суми, 2007. – 36 с.
9. Бланк И.А. Управление денежными потоками. / И.А. Бланк. – Ника-Центр, Эльга, 2002. – 736 с.
10. Наказ державного казначейства України «Про внесення змін до наказу Державного казначейства України від 29.10.2010 N 400» від 2 березня 2011 року N 50. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DKU1096.html.